

ЩОДО ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ДОГОВОРІВ У СФЕРІ ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ

З огляду на євроінтеграційні прагнення нашої держави проблеми правового регулювання трансферу технологій як складової інноваційної моделі розвитку видаються вкрай актуальними.

Важливість теми дослідження зумовлюється викладенням у новій редакції Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» згідно із Законом від 02.10.2012 р. № 5407-VI. Нові правові реалії стосуються широкого спектру питань, пов'язаних з передачею технологій, в тому числі і щодо видів договорів про трансфер технологій.

На нашу думку, договори щодо трансферу технологій слід розглядати в розрізі договорів у сфері інтелектуальної власності, адже технологія саме і є результатом інтелектуальної діяльності, сукупністю систематизованих наукових знань, технічних, організаційних та інших рішень (ст. 1 Закону).

Є. О. Суханов справедливо зазначає, що договірні зобов'язання, які мають об'єктом виключні права на результати творчої діяльності, складають особливий вид зобов'язань. Їх специфіка обумовлена юридичною природою виключних прав, які відмінні від інших майнових прав – зобов'язальних, речових і корпоративних, яка в свою чергу обумовлена особливостями об'єктів самих виключних прав – результатів творчої діяльності [1, с. 539].

Проблема побудови системи договорів сьогодні є однією із актуальних проблем цивільного права. У літературі справедливо зазначають, що головна проблема класифікації полягає у виборі критерію, який повинен лежати в основі поділу [2, с. 88; 3, с. 133–134].

Якщо проаналізувати законодавче визначення поняття «договір» (ст. 626 ЦК України), то таким критерієм можна визнати зміст договору, тобто права та обов'язки сторін. Але цей критерій в силу того, що він є досить загальним і абстрактним, неможна формалізувати.

М. В. Гордон пропонував класифікувати всі відомі договори за єдиним критерієм – «результат» [4, с. 85]. Однак намагання сформувати класифікацію договорів за критерієм правового результату обумовили доцільність об'єднання в одну групу таких різних договорів, як купівля-продаж і позика, і, навпаки, роз'єднання таких однорідних договорів, як купівля-продаж і дарування [5, с. 335]. Зрозуміло, що така класифікація не могла задовольнити юридичну науку, але вона стала поштовхом для подальших розробок.

Тривалий час поширеною була ідея щодо побудови системи договорів з використанням критерію, який поєднує в собі сукупність економічних та юридичних ознак) [6, с. 385]. Втім, так званий «комбінований критерій» перетворився в просту суму критеріїв, в результаті чого на основі різних ознак виділено дев'ять груп договорів.

У свою чергу, М. І. Брагінський пропонує здійснювати класифікацію договорів шляхом багаторазового, а не однократного поділу. При цьому на кожній новій ступені поділу слід вибирати новий критерій [7, с. 30]. В основі такої класифікації лежить дихотомія (від грецьких слів *dicha* – на дві частини та *to me* – поділ). Застосування логічного прийому дихотомії при поділі цивільно-правових договорів у сучасній цивілістичній вважається одним з найбільш перспективних способів класифікації договорів, який не лише дозволяє віднести однорідні договори до однієї групи, а й розмежувати їх відповідно до інших ознак. Поширена в сучасній цивілістиці багатоступенева класифікація передбачає об'єднання договорів у певні групи і відображення на кожному наступному рівні особливостей попередніх [5, с. 344].

Грунтовне дослідження системи цивільно-правових договорів здійснив Ю. В. Романець, який вважає, що критеріями формування цієї системи є істотні для права ознаки суспільних відносин [8, с. 32]. На думку вченого, основним критерієм, який дозволяє здійснити систему договорів, є ознака «направленості» [8, с. 106]. Класифікація за цією ознакою дозволяє об'єднати в одну групу договори однакової направленості незалежно від інших ознак.

Щодо договорів у сфері інтелектуальної власності в науці висловлюються різні думки щодо критеріїв їх класифікації і побудови цілісної системи. Так,

О. О. Рузакова пропонує власну систему договорів, яка базується на розвитку та уніфікації законодавства у сфері інтелектуальної власності (в її основі лежить критерій направленості, мети, результату договору). При цьому ознака виключних прав і певного виду об'єкта розглядається як вторинна, але як така, що має системно-утворююче значення. О. О. Рузакова [9, с. 43] вважає, що систему договорів у цій сфері становлять: 1) договори про відчуження виключних прав; 2) ліцензійні договори; 3) договори про створення об'єктів інтелектуальної власності; 4) інші договори, які взаємопов'язані з вищезазначеними і які входять до числа договорів у сфері інтелектуальної власності, об'єктом яких можуть бути виключні права, але вони не спрямовані на їх створення і використання контрагентом у договорі (договір довірчого управління виключними правами; договір колективного управління виключними правами; шлюбний договір; договір застави майнових прав; договір купівлі-продажу підприємства; договір оренди підприємства та ін.).

Водночас, не погоджуючись із зазначеною класифікацією, А. А. Амангельди пропонує в цілях побудови системи договорів у цій сфері використати загальноприйнятій критерій цільової направленості, оскільки він найбільш повно відображає як сутність самих договорів, так і їх зміст [10, с. 148]. На думку А. А. Амангельди, система договорів у сфері інтелектуальної власності виглядає наступним чином: 1) договори про створення об'єктів інтелектуальної власності (договори авторського замовлення, договори про створення службових творів, договори на щодо НДДКІТР); 2) договори про надання прав на об'єкти інтелектуальної власності (ліцензійні, франчайзинг, з передачі авторських прав); 3) забезпечувальні договори (застава виключних прав); 4) договори про надання послуг щодо виключних прав (договір довірчого управління виключними правами); 5) договори про відчуження виключних прав (договір уступки виключних прав).

Постановка ж проблеми класифікації договорів у сфері трансферу технологій ставиться чи не вперше. У науковій літературі існують лише бачення щодо можливого переліку договорів, які опосередковують трансфер

технологій [11, с. 5]. У такому групуванні простежуються лише риси інвентаризації договорів, ніж їх класифікації.

У Законі (ч. 1 ст. 20) зазначено, що під час передачі (трансферу) технологій укладаються договори, визначені ЦК України щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Втім, складовими технологій є не лише об'єкти права інтелектуальної власності, але й наукові та науково-прикладні результати та ноу-хау (п. 10 ч. 1 ст. 1 Закону). Таким чином, вважаємо некоректним визначати види договорів про трансфер технологій лише через види договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.

Проаналізувавши норми чинного законодавства України та дослідивши доктринальні погляди на систему цивільно-правових договорів в цілому та у сфері інтелектуальної власності зокрема, ґрунтуючись на науковому підході А. А. Амангельди до класифікації договорів у сфері інтелектуальної власності, *пропонуємо наступну класифікацію договорів у сфері трансферу технологій, в основі якої лежить критерій направленості на реалізацію майнових прав на технологію.*

Так, всі договори, які опосередковують відносини у сфері трансферу технологій, можна розділити на дві самостійні групи: 1) договори, які безпосередньо опосередковують відносини у сфері трансферу технологій (реалізацію майнових прав на технологію); 2) договори, які побічно опосередковують відносини у сфері трансферу технологій (реалізацію майнових прав на технологію).

Першу групу складають договори, безпосереднім предметом яких виступають наукові та науково-прикладні результати, об'єкти права інтелектуальної власності, ноу-хау. Зазначені договори прямо пов'язані з процесом трансферу технологій, тобто з реалізацією майнових прав на технологію. До них належать: договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності, ліцензійний договір, договір комерційної концесії (франчайзингу), договір про надання ноу-хау.

До другої групи належать договори, які хоч і містять елемент передачі технологій, але все ж таки повністю не направлені на визначення порядку використання об'єкту трансферу. Іншими словами, основна мета цих договорів не пов'язана з реалізацією майнових прав інтелектуальної власності на технології. До цієї групи слід віднести, зокрема, договір щодо внесення майнових прав інтелектуальної власності на технологію як вкладів до статутного (складеного) капіталу господарських товариств, договір щодо передання (купівлі-продажу) єдиного майнового комплексу (якщо технологія вже втілена в основні фонди підприємства), договір оренди або лізингу складових технологій, договір застави (майнових прав на технологію), договір про надання послуг (консультування тощо), договір про спільну діяльність (договір простого товариства).

Література:

1. Российское гражданское право : учебник : в 2 т. / [отв. ред. Е. А. Суханов]. – М. : Статут, 2010–2010. – Т. I: Общая часть. – 2010. – 958 с.
2. Корецкий А. Д. Договорное право России. Основы теории и практика реализации / Корецкий А. Д. – М. : МарТ, 2004. – 528 с.
3. Руднева Л. А. Вопросы совершенствования договорного регулирования: условия, порядок заключения и классификация гражданско-правовых договоров : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Руднева Лариса Александровна – М., 2006. – 210 с.
4. Гордон М. В. Система договоров в советском гражданском праве / М. В. Гордон // Ученые записки Харьковского юридического института. – 1954. – Вып. 5. – С. 65–87.
5. Договірне право України. Загальна частина : навч. посібник / [Боднар Т. В., Дзера О. В., Кузнєцова Н. С. та ін.] ; за ред. О. В. Дзери. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 896 с.
6. Иоффе О. С. Советское гражданское право: Курс лекций: в 3 ч. / Иоффе О. С. – Ленинград : Изд-во Ленингр. ун-та, 1958–1965. – Ч. 1: Общая часть. Право собственности. Общее учение об обязательствах. – 1958. – 511 с.

7. Брагинский М. И. *Общее учение о хозяйственных договорах* / Брагинский М. И. – Минск : Наука и техника, 1967. – 260 с.
8. Романец Ю. В. *Система договоров в гражданском праве России* / Романец Ю. В. – М. : Юристъ, 2001. – 496 с.
9. Рузакова О. А. *Система договоров о создании результатов интеллектуальной деятельности и распоряжения исключительными правами* : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.03 / Рузакова Ольга Александровна. – М., 2007. – 497 с.
10. Амангельды А. А. *Договоры в сфере интеллектуальной собственности по законодательству Республики Казахстан* / Амангельды А. А. – Алматы : ИЦ ОФ Интерлигал, 2010. – 344 с.
11. Капица Ю. М. *Экспорт-импорт технологий: правовое регулирование* / Капица Ю. М. – К. : «Итергид», 2000. – 106 с.

Падучак Богдан Михайлович – к.ю.н., завідувач сектору використання та передачі прав інтелектуальної власності НДІ інтелектуальної власності НАПрН України